مجتمع آموزش عالی فقه
مدرسه فقه و معارف اسلامی
مقطع کارشناسی ارشد

رشته : فقه ومعارف إسلامي

وظیفه حاکم شرع در خصوص مبارزه با احتکار

استاد راهنما : شیخ محمد سلمان حجی

دانشجو: علی طاهر حسن

دفاع : بهمن ۱۴۰۰

کد دانشجویی: ۱۳۸۴۸

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

مجمع تعليم الفقه العالي
مدرسة الفقه والتربية الإسلامية
ماجيستير

المجال: الفقه الإسلامي والمعرفة

وظيفة الحاكم الشرعي في محاربة الإحتكار

الأستاذ المشرف
سماحة الشيخ محمد سلمان الحجي
الطالب
علي طاهر الحسن
بهمن ١٤٠٠ هـ ش
كد الطالب: ١٣٨٤٨

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الإهداء

إلى المبعوث رحمة للعالمين

إلى منقذ المظلومين والمستضعفين

إلى حبيب القلوب وشفيع الذنوب

يوم الدين

إلى بقية الله الأعظم فى الأرضين....

إلى من لازالت الأرض باقية بسببه...وحياتنا مربوطة به...

إليک يا صاحب الزمان أهدى هذا القليل...

ياأيها العزيز لقد جئنا ببضاعة مزجاة فأوفِ لنا

الكيل وتصدق علينا إن الله يجزى المتصدقين

وتقبل منا هذا القليل

إن الله يحب المتقبلين

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

شکر وتقدیر

بعد شکر الله واولیاء الطاهرین علی انجاز هذا العمل

بأجمل عبارات الشکر والامتنان تتناثر الکلمات حبرا وحبا علی صفائح الأوراق إلی الضوء والشمعۀ شکرا لمدرسۀ الامام المهدی (عج) التی أضاءت ومهدت لنا قنادیل العلم والمعرفۀ وإلی جامعۀ المصطفی العالمیۀ ستبقین رمزا نتفاخر به ونبراسا یضیء لنا حیاتنا لکما خاص الشکر والامتنان لتمهید طریق العلم والرشاد ومن القلب خاص کما أتقدم بفائق الشکر والثناء الی المشرف الأستاذ الفاضل سماحۀ الشیخ محمد سلمان الحجی ، لما أبدی لی من النصح والإرشاد حتی ظهرت هذه الرسالۀ بهذا المستوی راجیا من المولی جل شأنه أن یشمله بمزید من الموفقیۀ والسداد وأن یکون نبراس لخدمۀ هذا الدین الحنیف .....

الدعاء بالتوفیق والثبات

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران دج‌ها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

چکیده:

پرداختن به این مبحث در ضمن یک مقدمه ساده می باشد

وبعد از آن مباحث تمهیدیه که بیان از احتکار ؛ و وظیفه حاکم شرعی و مبارزه در مورد آن از حیث لغت واصطلاح مورد بررسی قرار می دهیم و بیان احتکار در مورد مذاهب اسلامی وبعد از آن بیان حکم احتکار در شریعت اسلامی و فقه اسلامی . در مورد احتکار و حکم تکلیفی احتکار و نظریه تحریم احتکار وکراهت احتکار و توقف وتأمل در مورد آن و از عناصر ویا از شرایط احتکار از قصد زیادی پول مورد بررسی قرار می گیرد (هدف محتکر)

عدم نبود اجناس در بازار به اندازه کافی برای مردم و انبار کردن اجناس در مغازه ها دریک زمان محدودی ،

خریدن اجناس ازطریق حاصل میشود که اجتماع متاثر از آن بشود به سبب احتکار

وبعد از آن میزان حاجت و ضرورت مردم به این اجناس (در وجه تاثیر احتکار در اجناس) اسلام مردمی (تاثیر این احتکار در بین مردم و مسلمانان میباشد)

انواع احتکار : انفرادی (فردی) اشتراکی و گروهی

موارد احتکار در نوع اجناس و شکل اجناس که احتکار به آن تعلق می گیرد احتکار ازجنس(عین) درعمل انسان و منافع انسان می باشد در نوع و اجزای تشکیل دهنده آن جنس به حساب می آید

حکمت از تحریم در احتکار چیست ؟

و حکم احتکار دنیوی و عواقب آن و مفاسد آن چه می باشد ، و وظیفه حاکم شرع در برخورد با شخص محتکر چیست ، و مصدر قوت محتکر در اقتصاد و دلیل اعتبار آن در احتکار خوب و اقتصاد چیست : قانون مناسب برای منع احتکار و مسئولیت کشورها در این قانون چه می باشد ، مجبور کردن محتکر در فروش اجناس جایز دانستن حاکم شرع به فروش اجناس به نرخ دولتی چگونه می باشد وظیفه حاکم شرع و جانشین آن برای برخورد بامحتکر چگونه می باشد و حمایت دولت و تشویق از تجار وکسبه درمورد اجناس که منجر به احتکار می شود چگونه می باشد : منع احتکار وعقوبت محتکر در نزد حاکم شهر چگونه استدرپایان ما متذکر می شوم که در خاتمه و نتیجه بحث در مورد مبحثی که ما از آن بحث می کنیم که تشکیل میشود از مصادر و مراجع که بیشتر از صدوشصت مصدر مورد استفاده قرار گرفته است.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در دنیا (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الملخص:

يتعرض البحث لمقدمة بسيطة و من ثم مباحث تمهيدية نبين فيها كلاً من الاحتكار و الوظيفة والحاكم الشرعى والمحاربة لغة واصطلاحاً والاحتكار عند المذاهب الإسلامية ومن ثم بيان حكم الإحتكار فى الشريعة الإسلامية و صفة الاحتكار أو حكمه التكليفى و نظرية تحريم الاحتكار و نظرية كراهة الاحتكار ، وقفات وتأملات و عناصر الاحتكار أو مقوّماته وشروطه من مقصدية زيادة الثمن (هدف المحتكر) و عدم توفر السلعة فى السوق بقدر الكفاية و حبس السلع والبضائع والتحديد الزمانى (مدّة الحبس والاحتكار) والشراء (سبيل الحصول على السلع والبضائع) والحاجة والضرورة (درجة تأثير الاحتكار) و إسلام المجتمع (نوعيّة المجتمع المتأثر بالاحتكار) و الشركة والانفراد (احتكار الافراد و الشركات والجماعات) و مجال الاحتكار أوموارده و أشكاله وأنواعه التى يتكون منها أو يحتوى عليها من مجال الاحتكار أو موارده و الاحتكار بين الأعيان و الأعمال والمنافع و أشكاله و أنواعه التى يتكون منها أو يحتوى عليها ، والحكمة من تحريم الاحتكار وأثاره من الحكمة من تحريم الاحتكار و حكم الاحتكار الدنيوى و مسالب الاحتكار (مفاسده) و آثار الاحتكار ، ووظيفة الحاكم الشرعى فى محاربة الإحتكار من مصادر قوة المحتكر فى الاقتصاد وحجية من يعتبر الاحتكار جيد للإقتصاد و وسائل منع الاحتكار و مسئولية الدول إجبار المحتكر على البيع و هل يجوز التسعير على المحتكر؟ وما يجب على ولىّ الأمر «الحاكم ونوابه» فعله ضد المحتكرين و حماية و دعم المنافسة و منع الاحتكار و عقوبة الاحتكار، و قد ذكرنا فى الخاتمة نتيجة البحث الذى توصلنا إليها وكان البحث يحتوى على مصادر ومراجع أكثر من مئة وستين مصدر .

والحمدلله رب العالمين

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

فهرس المحتويات

فهرس المحتويات ..... و
المقدمة ١
أسباب البحث ١
أهمية الموضوع ٢
أهداف البحث ٣
سابقة ٤
منهج وخطة البحث ٤
مباحث تمهيدية ٦
المبحث الأول: في بيان معاني كلمات العنوان لغةً و اصطلاحاً ٦
المطلب الأول: في معنى الوظيفة: ٦
المطلب الثاني: في معنى الحاكم الشرعي: ٧
المطلب الثالث: في معنى المحاربة: ٩
المطلب الرابع: في معنى الإحتكار: ١٠
المبحث الثاني: الإحتكار عند المذاهب الإسلامية ١٢
المطلب الأول: تمهيد ١٢
المطلب الثاني: اقوال المذاهب والفرق ١٥
الفصل الثاني ١٧
في بيان حكم الإحتكار في الشريعة الإسلامية ١٩
المبحث الأول : صفة الإحتكار أو حكمه التكليفي ١٩
المبحث الثاني: نظرية تحريم الاحتكار ١٩
المطلب الأول: النصّ القرآني ومواجهة ثقافة الحكرة ١٩
المطلب الثاني: مرجعية حرمة الضرر في حظر الاحتكار ٢٦
المطلب الثالث: نصوص السنّة في مسألة الاحتكار ٢٧

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

المبحث الثالث: نظرية كراهة الاحتكار، وقفات وتأملات..... ٣٤
المطلب الأول: الاستناد إلى الأصل العملى ٣٥
المطلب الثانى: مرجعية الأحاديث الخاصّة ٣٥
المطلب الثالث: مستند قاعدة السلطنة..... ٣٦
الفصل الثالث ٣٨
عناصر الاحتكار أو مقوّماته وشروطه..... ٣٩
المبحث الأول: مقصدية زيادة الثمن (هدف المحتكر) ٣٩
المبحث الثانى: عدم توفّر السلعة فى السوق بقدر الكفاية..... ٤٠
المبحث الثالث: حبس السلع والبضائع..... ٤١
المبحث الرابع: التحديد الزمانى (مدّة الحبس والاحتكار)..... ٤٣
المبحث الخامس: الشراء (سبيل الحصول على السلع والبضائع) ٤٤
المبحث السادس: الحاجة والضرورة (درجة تأثير الاحتكار) ٤٥
المبحث السابع: إسلام المجتمع (نوعيّة المجتمع المتأثر بالاحتكار)..... ٤٦
المبحث الثامن: الشركة والانفراد (احتكار الافراد والشركات والجماعات)..... ٤٧
الفصل الرابع ٤٩
مجال الاحتكار أو موارده وأشكاله وأنواعه التى يتكون منها أو يحتوى عليها: ٥٠
المبحث الأول: مجال الاحتكار أو موارده..... ٥٠
المبحث الثانى: الاحتكار بين الأعيان والأعمال والمنافع ٥٧
المبحث الثالث: أشكال وأنواع الاحتكار التى يتكون منها أو يحتوى عليها: ٥٨
المطلب الأول: اشكال الاحتكار: ٥٨
١ ـ الاحتكار التام (الكامل): ٥٨
٢ ـ احتكار القلّة:..... ٥٩
٣ ـ الاحتكار البسيط: ٥٩
المطلب الثانى: أنواع الاحتكار التى يتكون منها أو يحتوى عليها:..... ٦٠

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

١) الاحتكار التجارى: ٦١
٢) الاحتكار الحكومى او القانونى: ٦٤
٣) الاحتكار الالكترونى: ٦٤
٤) الاحتكار السياسى: ٦٥
٥) الاحتكار الأجنبى: ٦٦
الفصل الخامس ٦٧
الحكمة من تحريم الاحتكار وأثاره ٦٩
المبحث الأول: الحكمة من تحريم الاحتكار ٦٩
المبحث الثانى: حكم الاحتكار الدنيوى ٧١
المبحث الثالث : مسالب الاحتكار (مفاسده) ٧٣
المبحث الرابع: آثار الاحتكار ٧٤
المطلب الأول: آثار الاحتكار الاقتصادية ٧٥
المطلب الثانى: آثار الاحتكار الاجتماعية ٧٦
المطلب الثالث: آثار الاحتكار السياسية ٧٧
المطلب الرابع: آثار الاحتكار الأمنية ٧٨
الفصل السادس ٨١
وظيفة الحاكم الشرعى فى محاربة الإحتكار ٨٣
المبحث الأول: مصادر قوة المحتكر فى الاقتصاد ٨٣
المبحث الثانى: حجية من يعتبر الاحتكار جيد للإقتصاد ٨٤
المبحث الثالث: وسائل منع الاحتكار ومسئولية الدول ٨٦
المبحث الرابع: إجبار المحتكر على البيع ٩٤
المبحث الخامس: هل يجوز التسعير على المحتكر؟ ٩٩
المبحث السادس: ما يجب على ولىّ الأمر «الحاكم ونوابه» فعله ضد المحتكرين: ١٠٣
المبحث السابع: حماية ودعم المنافسة ومنع الاحتكار ١٠٥

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران دی‌ها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

المبحث الثامن: عقوبة الاحتكار ۱۱۱
الخاتمة ۱۱۳
نتيجة البحث ۱۱۳
المصادر والمراجع ۱۱۵

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فنـــاوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

المقدمة

أسباب البحث

أردت من هذه الكتابة أن أبين تعريف الاحتكار على أنه ذلک النوع من الأسواق الذى يوجد به مشروع واحد يحتكر إنتاج سلعة معينة لا يوجد لها بدائل قريبة،

وبالتالى يتحكم فى سعرها وكميتها، أو بمعن آخر فإن الاحتكار يعنى غياب المنافسة وانعدامها، ومن ثم السيطرة على السوق وبسط الهيمنة التى تحاول الحكومات مقاومتها.

ويفسح الاحتكار الطريق أمام شركة أو كيان بعينه إلى بسط هيمنته وفرض منتجه مهما كانت درجة جودته وبالسعر الذى يريده نظرًا لعدم قدرة المنافسين على مواجهته، حيث يعد المحتكر المتحكم الوحيد فى المنتج أو السلعة التى ينتجها، ومن ثم تتعاظم أرباحه الذى قد ينافس نفسه فى بعض الأحيان عن طريق شركات أخرى تعود ملكيتها له.

وكلامى هذا من الناحية التجارية وما يتعرض له الإنسان من أضرار ومصاعب وأعباء للحصول على رزقه، وهناک اشكال كثيرة وأنواع للاحتكار منها الاحتكار التجارى والحكومى أو القانونى واللكترونى.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

أهمية الموضوع

تكمن أهمية البحث فى خطورة الإحتكار فى هذا الزمان خاصة مع جائحة الكورونا وما يفعله الأمريكيون بالإيرانيين من احتكار بيع النفط وانهيار الاقتصاد والذى يجعل أعداء إيران فى الداخل والخارج يستغلون المركز الاقتصادى للحد من المنافسة المشروعة، بهدف جنى أرباح خيالية، وبصورة مخالفة للمبادئ الأساسية التى يقوم عليها السوق بالاستناد إلى قاعدة العرض والطلب. ويؤدى الى حبس المواد والامتناع عن بيعها، رغم شدة حاجة الناس إليه، حتى يرتفع سعره أو ينقطع عن السوق، وذلك لغرض اقتصادى وسياسى وغيره.

ويمكن القول ان جريمة الاحتكار هى من أكثر الجرائم قدماً وأبعدها ايغالاً فى تاريخ التبادل التجارى البشرى والحروب الدولية، نظراً لارتباطها بالمعاملات اليومية لكافة الناس المتعلقة بالبيع والشراء للسلع الضرورية وكذلك الادوية والكماليات مما يضعف اقتصاد الدول لتسهيل إنهيارها وتدهورها وضعفها.

فهو امر خطير جدا.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

أهداف البحث

يهدف البحث إلى بيان إحدى الامور الهامة جدا وهى صلاحيات الحاكم الشرعى لإنه له الحق والصلاحية فى إقامة الشرع والمسئول عن أرزاق المواطنين وحماية الدولة من الإنهيار وإستغلال الاعداء فى سقوط دولته، أكد تقرير اقتصادى تصاعد الظاهرة الاحتكارية فى العالم العربى وهو ما أدى إلى تصاعد حمى الغلاء والدليل تراجع معدل الادخار إلى مستويات منخفضة للغاية، ففى حين يبلغ المتوسط العالمى للادخار ٢١٪، ويرتفع إلى ٣٩٪ فى بلدان شرق آسيا ويصل إلى ذروته فى الصين مسجلا ٤٧٪، فإن المستوى لا يتعدى فى الدول العربية الغنية بالنفط أكثر من ١٨٪ على الرغم من تمتعها بمستوى دخل جيد، وكل هذا بسبب عدم تمكن العرب من التوفير لأن الغلاء يستولى أولا بأول على كل ما يوفره المواطن، وكل هذا يعود إلى تفشى ظاهرة الاحتكار. وتواجه الدول العربية صباح كل يوم صداعاً مؤلماً من دون علاج محدد له فالسوق العربية كلها بشكل عام فى قبضة مافيا الاحتكار فمن يتحمل المسؤولية، الحكومات أم جمعيات حماية المستهلك أم الشعوب؟ لكن مما يزيد الأمور تعقيدا أن أيدى الجميع صارت مغلولة أمام مافيا يتزايد نفوذها كل يوم وهو ما يطرح السؤال عن كيفية مواجهة المشكلة.

أولا يجب أن ندرک أن معظم المحتكرين اليوم هم من الطبقة الرأسمالية الجديدة التى ترتبط بعلاقات وثيقة الصلة بالحكومات العربية والدولية أيضا، فإذا كنا نرغب فى التصدى لتلک الظاهرة فعلينا أن نفعّل القيم والحدود والقوانين الإسلامية التى لا تفرق بين الأفراد أيا كانت مواقفهم، وهكذا فإن الدولة الإسلامية يجب أن تلعب دورها فى التصدى للمحتكرين ويجب أن تفعّل قوانين الاحتكار وتنفذ عقوباتها بصرامة شديدة حتى لا تمنح المحتكر فرصة ممارسة أعماله غير المشروعة كما يجب على المؤسسات الدعوية أن تلعب دوراً موازياً لتبصير الناس بأحكام الممارسات التى يقومون بها، فقد يمارس المسلم الاحتكار من دون أن يدرى أنه يمارس أمراً مرفوضاً يؤدى الى تضخم ورداءة السلع وإهدار صحة المستهلكين وضرر مباشر على اقتصاد الناس وفيه حد من حرية تدفق المنتجات إلى الأسواق وعرقلة أصحاب القدرات الذين يريدون المنافسة فى المجالات المختلفة. ومن المؤكد أن للاحتكار أضراراً كثيرة، فبخلاف الفساد الذين ينشرونه

فى البلاد من رشوة وغيرها فإن المحتكرين يبذلون أموالاً طائلة كى لا يدخل غيرهم فى السوق، ويتواطؤون مع من يبقيهم ويمنع غيرهم، وهذا بالتأكيد يؤدى إلى زيادة التقسيم الطبقى للمجتمع وتولد الشحناء والبغضاء بين فئاته.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

إن الفقهاء أكدوا أن الشريعة الإسلامية تبيح لولى الأمر التدخل على اعتبار أن الاحتكار لا يمثل فقط جريمة مخلة بالشرف ولكنه يمثل فى شرع الله جريمة محرمة وهى بإجماع العلماء من البغى والإفساد فى الأرض.

سابقة

لم أر من تَعرض لهذا المطلب من قبل، سوى بعض الإشارات الفرعية المندرجة تحت البحوث العامة للاحتكار...فلم يُتوسع فى ذلک، ويبُين وظيفة الحاكم الشرعى الحقيقية فى مجال الاحتكار.

منهج وخطة البحث

تم التمهيد اولا فى الموضوع والتعرض للاحتكار لغة واصطلاحاً وتعريفه مع توضيح بعض المشكلات وأقوال العلماء وأقوال المذاهب حول الاحتكار وبيان حكم الاحتكار فى الشريعة الاسلامية من القرآن والسنة وبينا عناصر الاحتكار ومقوماته وشروطه وكذلک مجال الاحتكار وموارده وأشكاله وأنواعه التى يتعرض لها الإنسان فى حياته ثم فى النهاية بينا طرق محاربة الإحتكار ووظيفة الحاكم الشرعى فى ذلک وحدود دائرته.

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

مباحث تمهیدیة

المبحث الأول: فی بیان معانی کلمات العنوان لغةً و اصطلاحاً

المطلب الأول: فی معنی الوظیفة

المطلب الثانی: فی معنی الحاکم الشرعی

المطلب الثالث: فی معنی المحاربة

المطلب الرابع: فی معنی الإحتکار

المبحث الثانی: الإحتکار عند المذاهب الإسلامیة

المطلب الأول: تمهید

المطلب الثانی: اقوال المذاهب والفرق

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الفصل الأول

مباحث تمهيدية

المبحث الأول: فی بیان معانی کلمات العنوان لغةً و اصطلاحاً

المطلب الأول: فی معنی الوظیفة:

الوظیفة لغةً:

الوَظِيفَةُ : وظف: الوَظائفُ جمع الوَظيفة، والوَظيفةُ فی کل شیء والوَظيفُ لکل ذی أربعٍ فوقَ الرُّسْغ إلی السّاق، والعدد أوظِفة، [1].

الوَظِيفَةُ :العهدُ والشرط

الوَظِيفَةُ :المنَصبُ :أوالخدمة المعيّنَةُ.

وجمعها الوَظائف والوُظُف ووظَف الشیءَ علی نفسه ووَظَّفَه توظيفاً ألزمها إياه وقد وظّفْت له توظيفاً علی الصبی کل يوم حفظ آيات من کتاب اللّه عز وجل والوَظِيفُ لکل ذی أربع ما فوق الرُّسْغ إلی مَفْصِل الساق ووَظِيفا يدی الفرس ما تحت رُکْبَتَيْه إلی جنبيه ووظيفا رجليه ما بين کعبيه إلی جنبيه وقال ابن الأعرابی الوظِيفُ من رُسْغَی البعير إلی رکبتيه فی يديه وأما فی رجليه فمن رُسغيه إلی عُرقوبيه والجمع من کل ذلک أوْظِفة ووُظُف ووظَفْت البعير أظِفُه وَظْفاً إذا أصبت وظِيفَه الجوهری الوظيف مُسْتدَقُّ الذّراع والساق من الخيل والإبل ونحوهما والجمع الأوْظِفة وفی حديث حدّ الزنا فنزع له بوَظِيف بعير فرماه به فقتله قال وظيف البعير خُفُّه وهو له کالحافر للفرس وقال الأصمعی يستحب من الفرس أن تَعْرُض أوظِفة رجليه وتَحْدَب أوْظِفة يديه ووظَفْت البعيرَ إذا قصّرت قَيْده وجاءَت الإبل علی وظِيف واحد إذا تَبِع بعضُها بعضاً کأنها قطار کلُّ بعير رأسُه عند ذنب صاحبه وجاء يَظِفُه أی يَتبَعُه عن ابن الأعرابی ويقال وظَف فلان فلاناً يَظِفه وظْفاً إذا تبعه مأخوذ من الوظِيف ويقال إذا ذبحت ذبيحة فاسْتَوْظِفْ قطعَ الحُلقوم والمَرِيء والوَدَجَيْن أی اسْتَوْعِب ذلک کله هکذا قاله الشافعی فی کتاب الصيد والذبائح وقوله أبْقَتْ لنا وقَعاتُ الدّهْرِ مَكْرُمَةً ما هَبّت الرّيحُ والدُّنيا لها وُظُف أی دُوَل وفی التهذيب هی شبه الدُّوَل مرّة لهؤلاء ومرّة لهؤلاء جمع الوَظِيفة[2].

الوظيفة اصطلاحاً :

([1]) الفراهيدي ، الخليل ابن أحمد ، کتاب العين ٨ - ١٦٩.

([2]) ابن منظور ، محمد بن مکرم بن علي ، لسان العرب ٩_٣٥٨ .

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الوَظِيفةُ من كل شيء ما يُقدّر له فى كل يوم من رِزق أو طعام أو علَف أو شَراب [١].

(١) نفس المصدر .

المطلب الثانى: فى معنى الحاكم الشرعى:

لغةً:

الحاكم: اسم من أسماء الله الحسنى، ومعناه: المانع لأنّه يمنع الخصمين عن التّظالم.
والفَتّاحُ: الحاكِمُ، الأزهرى: الفَتّاحُ فِى صِفَةِ اللّه تَعَالَى الْحَاكِمُ، قَالَ: وأهل الْيَمَنِ يَقُولُونَ لِلْقَاضِى الفَتّاحُ، وَيَقُولُ أحدهم لِصَاحِبِه: تَعَالَ حَتّى أُفاتحكَ إِلى الفَتّاح، وَيَقُولُ: افْتَحْ بَيْنَنَا أى احْكُمْ، وَفِى التّنْزِيلِ: وَهُوَ الْفَتّاحُ الْعَلِيمُ
. وفاتَحه مُفاتحة وفتاحاً: حَاكَمَهُ. وَفِى حَدِيث
ابْنِ عَبّاسٍ: مَا كُنْتُ أدرى مَا قَوْلُهُ عَزّ وَجَلّ: رَبّنَا افْتَحْ بَيْنَنا وبَيْنَ قَوْمِنا
، حَتّى سَمِعْتُ بنتَ ذِى يَزَنَ تَقُولُ لِزَوْجِهَا: تعالَ أُفاتحْكَ
أى أُحاكمكَ، وَمِنْهُ: لَا تُفاتحوا أهل القَدَر أى لَا تُحَاكِمُوهُمْ، وقيل: لا تَبْدَأُوهم بِالْمُجَادَلَةِ وَالْمُنَاظَرَةِ. وَفِى أسماء اللّه تَعَالَى الْحُسْنَى: الفَتّاحُ، قَالَ ابْنُ الأثير: هُوَ الّذى يَفْتَحُ أبواب الرِّزْقِ وَالرّحْمَةِ لعِبَاده، وَقِيلَ: مَعْنَاهُ الْحَاكِمُ بَيْنَهُمْ، يُقَالُ: فَتَحَ الْحَاكِمُ بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ إِذا فَصَلَ بَيْنَهُمَا. والفاتحُ: الْحَاكِمُ. والفَتّاحُ مِن أبنيةِالْمُبَالغَةِ[٢].

اصطلاحاً:

الحاكم الشرعى أو حاكم الشرع، هو من له الولايةُ على المسلمين، ويطلق هذا المصطلح فى الفقه غالباً على الفقيه الجامع للشرائط، حيث يكون له الحاكميةُ الشرعيةُ نيابةً عن المعصومين عليهم السلام، ويوجد خلاف بين الفقهاء فى حدود ولايته، فذهب بعضهم إلى أن له الولايةُ فى بعض الأمور كأمور الأيتام، والأموال المجهولةِ المالك، وذهب البعض الآخر إلى أن ولايته كولايةِ المعصومين عليهم السلام ،الحاكم الشرعى هو الفقيه الجامع للشرائط حيث يحكم بين المؤمنين فى النزاعات والاختلافات كذلك ذهب الفقهاء إلى أنّه كما يجب على الفقيه أن يصدر الفتوى بعنوان كونه مرجع للتقليد، فيجب عليه أن

(٢) ابن منظور ، محمد بن مكرم بن علي ، لسان العرب ٢-٥٣٩ .

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

يصدر الحكم بعنوان كونه حاكم شرعي[١]، ويعتبر تولى الحاكمية الشرعية من الواجبات الكفائية على الفقهاء، وفى حالة إصدار

(١) كاشف الغطاء، النور الساطع، ١/ ٣٨٩ – ٣٩٥ .

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهاده‌ها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.

الحاكم الشرعى للحكم يجب اتباعه، حتى على غير مقلديه [١]
وذكر بعض الباحثين فى الفقه، أنّ مصطلح حاكم الشرع أو الحاكم الشرعى قد دخل فى الفقه الإمامى منذ العلامة الحلى، وفى أكثر مواضع الفقه يراد به الفقيه الجامع للشرائط، وقال الوحيد البهبهانى إنما سمى الفقيه حاكم الشرع؛ لأنّ له الحكم والولاية فى مواضع مختلفة، مثل إدارة أمور الأيتام، وغيرها.
وقد أطلق الإمام الخمينى قدس سره ــ بعد انتصار الثورة الإسلامية ــ هذا المصطلح على الذين اختارهم كقضاة شرعيين، فى مختلف المدن الإيرانية [٢] .

المطلب الثالث: فى معنى المحاربة:

لغةً:

بالحربة حَربًا طعنه بهَا وحربا سلبه جَمِيع مَا يملك وَيُقَال حَرْب فلَانا مَاله فالفاعل حَارب وَالْمَفْعُول محروب (ج) محاريب وَهُوَ حريب (ج) حربى وحرباء
(حَرْب) حَربًا أُخذ جَمِيع مَاله وَاشْتَدّ غَضَبه وَقَالَ واحرباه فَهُوَ حَرْب (ج) حربى
(أحرب) النّخل أخرج حربه وَالرجل النّخل لقحه بِالْحَرْبِ وَالْحَرب أثارها وَفُلَانًا دله على مَا يغنمه
(حاربه) محاربة وحرابا قَاتله وَالله عَصَاهُ وَفِى التّنْزِيل الْعَزِيز {إِنَّمَا جَزَاء الّذين يُحَارِبُونَ الله وَرَسُوله ويسعون فِى الأَرْض فَسَادًا أَن يقتلُوا}
(حَرْب) السنان وَنَحْوه أحده وَفُلَانًا أغضبهُ وَفُلَانًا على فلَان حرضه عَلَيْهِ
(احتربوا) حَارب بَعضهم بَعْضًا وَفُلَانًا حربه
(تَحَارَبُوا) احتربوا
(احربى) أضمر الشّرّ وتهيأ للغضب وَالْمَكَان اتّسع
(الْحَرْب) الْقِتَال بَين فئتين (مُؤَنّثَة وَقد تذكر على معنى الْقِتَال) وَالْحَرب الْبَارِدَة [٣].

(١) الصدر، الفتاوى الواضحة، ص ٦٣٢.
(٢) الخميني، صحيفة نور ، ج ١١، ص ٣٧٨؛ ج ٢٠، ص ٢٨٥؛ ج ١٨، ص ٣٦؛ ج ١٤، ص ٤٦٦؛ ج ١٦، ص ٣٩٨.
(٣) المعجم الوسيط ، مجموعة من المؤلفين ، ١- ١٦٣

اصطلاحاً:

دسترسی به این مدرک بر پایهٔ آیین‌نامهٔ ثبت و اشاعهٔ پیشنهادهها، پایان‌نامه‌ها، و رساله‌های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شمارهٔ ۱۹۵۹۲۹/و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف‌های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایهٔ قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوط شدنی است.